

Hannu Vuorinen

Uskon ydintä etsimässä

— puheenvuoro luterilaisen kirkon
hengellisestä tulevaisuudesta

Hannu Vuorinen

Uskon ydintä etsimässä

— *puheenvuoro luterilaisen kirkon
hengellisestä tulevaisuudesta*

Hannu.Vuorinen@evl.fi

Hannu.Vuorinen@gmail.com

Sisällys

- 4** Jumalan valtakunta, Uuden testamentin unohdettu ydinteema
- 11** Varhaiskristillisyyden ja Konstantinuksen ajan (100-321) välinen aika
- 12** Valtionkirkon aika vuodesta 321 jKr eteenpäin
- 15** Kohti reformaatiota
- 23** Suomalaiset herätysliikkeet reaktiona pappiskeskeiseen kirkollisuuteen
- 28** Luterilaisen teologian piirteitä, jotka vaikeuttavat ”näkemästä” Jumalan valtakuntaa
- 38** Jumalan valtakunnan liikkeitä maailmalla
- 42** Mitä Jumalan valtakunnan ajattelumallilla olisi annettavaa kirkolle Suomessa?

Elämme ajassa, jossa on hyväksyttävää, että tieteellisellä tutkimuksella haastetaan perinteisiä tapoja ymmärtää Raamattua, samoin kuin moderni ajattelu haastaa kirkon uskoa ja toimintatapoja. Kuitenkin keskustelusta on mielestäni jäänyt puuttumaan yksi tärkeä näkökulma. Luterilaisina, reformaation ja Raamatun pohjalta, meillä tulisi olla jatkuvaa keskustelua ja arviota myös siitä, missä määrin kirkon usko ja elämä perustuvat Raamatulle, ja tarvittaessa valmius tehdä korjausliikkeitä. Tämä kirjoitukseni haastaa monia tuttuja kirkollisia näkökulmia, joskus jopa provosoiden, enkä välttämättä ole aina oikeassa. Tavoitteenani on keskustelu, jossa me voisimme yhdessä uudelleen löytää uskomme yhteisiä juuria ja toisaalta nähdä, mikä on toisarvoista. Keskustelu, joka ei jäisi vain tieteentekijöiden sisäiseksi keskusteluksi, vaan joka olisi kaikille ymmärrettävää.

1. Jumalan valtakunta, Uuden testamentin unohdettu ydinteema

Sanoma Jumalan hallintavallasta, valtakunnasta, on koko Raamatun läpi kulkeva teema, joka eri syistä on työnnetty sivuun kirkon historiassa. Myös luterilaisuudessa. Se miksi näin on käynyt, on kysymys, jota käyn läpi tässä kirjoituksessa. Samalla kutsun sinua yhdessä miettimään, minkä tulisi olla julistuksemme keskipiste.

Jeesus ja Jumalan valtakunta

Jumalan valtakunta oli asia, jota juutalaiset olivat odottaneet jo satoja vuosia ennen Kristuksen syntymää. He odottivat Jumalan hallintavallan esiintuloa, joka poistaisi sortohallitukset. Siksi Johannes kastajan, Kristuksen tien valmistajan, parannuskehotus juutalaisille Jumalan valtakuntaan valmistautumisesta otettiinkin niin hyvin vastaan. Siksi Jeesuksen puhuessa Jumalan valtakunnasta kuulijoilla oli tästä valtakunnasta selvät ennakko-odotukset. Juutalaiset odottivat Messiasta, joka toisi heille uuden vapauden aikakauden. Suurin osa Jeesuksen opetuksesta olikin juuri sen avaamista, että Jumalan valtakunta oli aivan muuta, kuin mitä kuulijat odottivat.

Valtakunta oli Jeesuksen opetuksen ykkösteema. Jeesuksen useimmat vertaukset käsittelivät Jumalan valtakuntaa, ja valtakunnan tuleminen oli keskeinen teema myös Jeesuksen ”Isä meidän”-rukouksessa. Vielä kuolleista nousemisensa jälkeen, ennen taivaaseen nousemistaan, Jeesus opetti lisää opetuslapsille Jumalan valtakunnasta. Hänen koko elämänsä, puheineen ja tekoineen, oli valtakunnan elämäntavan mallittamista.

Seurakunta ja Jumalan valtakunta

Ensimmäisenä helluntaina, jolloin Pyhä Henki vuodatettiin, Jumalan hallintavalta tuli mahdolliseksi yksittäisten ihmisten elämässä. Samalla syntyi seurakunta, joka muodostui ihmisistä, joille Kristus oli Herra. Opetuslapset olivat kuunnelleet Jeesuksen opetuksia ja seuranneet fyysistä Jeesusta, jota

saattoi koskettaa ja kuunnella. Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen he taas opettelivat ymmärtämään, mitä merkitsi Pyhän Hengen kautta heissä oleva uudenlainen Kristuksen läsnäolo. He opettelivat elämään kuuliaisina heissä asuvalle Pyhälle Hengelle.

Tästä alkoi ns. uuden liiton aikakausi, jossa kristillinen elämä oli elämää Pyhän Hengen varassa. Elämä Hengen varassa on aina elämää valtakunnassa, koska valtakunnan elämä ei ole mahdollista ilman Pyhää Henkeä. Siksi alkuseurakunta, kutsuessaan Kristusta Herrakseen, sanoitti myös samalla kokemaansa uutta todellisuutta - sitä, että he elivät Kristuksen valtakunnassa jo nyt.

Apostolien teot kertovat, kuinka yhä uudet ihmiset, juutalaiset, samarialaiset ja pakanat vuorollaan saivat Pyhän Hengen, ja lähtivät kulkemaan Kristuksen seuraajina. Pyhän Hengen varassa, valtakunnassa sisällä eläen. Uusille kristityille esitettiin usein kysymys siitä, olivatko nämä saaneet Pyhän Hengen, koska haluttiin varmistautua siitä, että he myös olivat astuneet sisälle samaan uskon todellisuuteen.

Paavali, valtakuntakeskeisen elämäntavan opettaja

Paavali oli alun perin juutalainen fariseus, nimeltään Saulus, seurakunnan vainooja, jolle Kristus ilmestyi ja jonka hän kutsui seuraajakseen. Samalla Kristus antoi hänelle uuden nimen, Paavali. Jeesuksen alkuperäiset 12 opetuslasta olivat taas saaneet olla kasvokkain Jeesuksen kanssa 3 vuotta. Siksi he ensi sijassa kertoivat siitä, mitä olivat nähneet ja kuulleet tuona aikana. Sen sijaan Paavali, joka ei ollut kohdannut maan päällä kulkenutta fyysistä Kristusta, keskittyikin paljon enemmän opettamaan Kristuksen sisäisestä kokemisesta, kuin muut opetuslapset. Paavali on juuri tämän takia meille korvaamaton, koska hänen opetuksensa antavat meille avaimia siihen, mitä on Kristityn sisäinen elämä Kristuksen kanssa, valtakunnassa.

Paavalin erityiskutsu oli olla pakanain, ei-juutalaisten, apostoli

Juutalaiskristityt Jerusalemissa olivat automaattisesti yhdistäneet monet perinteiset juutalaiset tavat ja juhlat alkuseurakunnan elämään. Siksi Jerusalemiin oli muotoutunut juutalaiseen kulttuuriin integroitunut kristinusko, joka ei välttämättä pystynyt kovin tehokkaasti leviämään juutalaisuuden ulkopuolelle.

Paavalin evankeliumi, sanoma Jumalan valtakunnasta, oli taas poikkeuksellisen leviämiskykyinen. Jakaessaan sanomaa valtakunnasta, Kristuksen sisäisen kokemuksen todellisuudesta, Paavali synnytti Jumalan valtakunnan perusyhteisöjä pakanoitten keskuuteen. Niistä muodostui eräänlaisia kotiseurakuntaverkostoja, joiden kautta kristinusko levisi hitaasti koko Rooman valtakuntaan. Sen sijaan muiden apostolien johtama Jerusalemissa lähtenyt kristinuskon juutalaiskristillinen haara käytännössä kuihtui pois n. 500 –luvun paikkeilla. Paavali käynnisti kumppaneineen kymmenvuotisen aktiivin kautensa aikana n. 20 perusyhteisöä, joita voisi kuvata Jumalan valtakunnan siirtokunniksi, jotka vuorollaan levittivät valtakunnan elämäntapaa omassa ympäristössään. Levittäytyessään ne myös levittivät Rooman valtakuntaan uutta lähimmäisistä huolehtimisen kulttuuria, joka alkoi vähitellen muuttaa inhimillisemmäksi koko ympäröivää yhteiskuntaa.

Paavalin seurakuntien perustamisen toimintatapa haastaa nykyistä seurakuntakäsitystämme. Kun Paavali lähetysmatkallaan meni johonkin kaupunkiin, hän pyrki löytämään ns. rauhan ihmisen, joka oli avoin hänen sanomalleen. Löytäkseen tämän, Paavali meni saarnaamaan esim. jonkin rukouspaikan läheisyyteen joen rannalle, jossa oli kokoontuneina rukoilijoita. Kun julistus kosketti, niin usein tämä kiinnostunut ”rauhan ihminen” kutsui Paavalin kotiinsa. Tämä muistuttaa selkeästi tilannetta, missä Jeesus lähetti opetuslapsiaan kaksittain. Jeesus neuvoi heitä etsimään kodin, joka otti heidät vastaan ja jäämään sinne. Hän kielsi heitä kiertämästä talosta taloon. Tällaiseen kotiin syntyi seurakunta, oikos, laajennettu perhe.

Paavali saattoi jäädä tähän laajennettuun perheeseen esimerkiksi puolen vuoden ajaksi. Hän opetti heille Jumalan valtakunnan elämäntapaa,

kuinka välittää toinen toisistaan, elää yhdessä, etsiä Jumalan tahtoa, rukoilla ja osoittaa laupeutta ulkopuolisille. Sitten Paavali jatkoi matkaansa, jättäen nämä uudet Kristityt elämään Hengen varassa. Myöhemmin, palatesaan uudelleen katsomaan seurakuntaa, Paavali nimitti heistä hengellisesti kypsineimmät vanhimmiksi, toisten hengellisiksi tukijoiksi.

Nämä kotiseurakunnat synnyttivät vuorollaan uusia seurakuntia. Paavali välitti ihmisille perustiedot Jeesuksen evankeliumista ja Jumalan valtakunnasta. Uutta Testamenttia, kommentaareja tai muitakaan kirjoja ei vielä ollut. Näissä Paavalin perustamissa ei-juutalaisissa pakanaseurakunnissa ei ollut myöskään Vanhaa Testamenttia. Tiedon välittämisen sijaan painotus oli Pyhästä Hengestä riippuvaisen elämäntavan välittämisessä.

Paavalin kirje Galatalaisille on esimerkki kirjeestä, joka oli osoitettu tällaiselle seurakunnalle. Sen jäsenet olivat vastaanottaneet Kristuksen elämänsä ja oppineet elämään Hengen johdossa - käytännössä olemaan eräänlainen valtakunnan etäpiste omalla alueellaan. Paavalin lähdön jälkeen Galatiaan oli kuitenkin saapunut juutalaiskristittyjä opettajia, jotka alkoivat opettaa omaa juutalaisten perinteiden ja evankeliumin yhdistelmänsä, samalla synnyttäen riippuvuuden itseensä. Paavali näki tällaisen riippuvuuden perinteisiin ja opettajiin äärimmäisen tuhoisana opettamalleen Hengen varassa elämisen elämäntavalle. Tämä siksi, että Paavalin opetuksen perusarvoja oli, että jokainen Kristuksen seuraaja eli kysellen, kuinka hän päivittäin voisi toimia ja auttaa muita eläessään itse valtakuntaa todeksi. Hierarkkinen, tiedon tai ohjeiden välittämiseksi perustuva seurakuntamalli oli Paavalista tuhoisaa oikealle kristittynä elämiselle.

Paavali, oppaamme sisälle Jumalan valtakuntaan

Vaikka Kristus opetti Jumalan valtakunnasta, niin ilman Paavalia meillä ei olisi ymmärrystä siitä, kuinka Jumalan valtakuntaan käydään sisälle. Opetuksissaan pelastuksesta, vanhurskauttamisesta ja rististä Paavali kuvailee omien läpikäymiensä prosessien kautta, miten me tavalliset ihmiset voimme käydä sisälle Jumalan valtakuntaan ja alkaa elää tätä valtakunnan elä-

mäntäpä. Puhutaan sitten pelastumisesta tai vanhurskauttamisesta, niin ne ovat askelia astuessamme sisälle Jumalan valtakuntaan.

Valtakuntaan sisälle astumiseen kuului parannuksentekeä, usko, kaste ja Pyhällä Hengellä täytyminen. Nämä neljä asiaa toistuvat yhä uudelleen Apostolien teoissa evankelioimistilanteissa. Haluan pitää näitä neljää tekijää yhdessä, koska nämä kaikki tarvitaan, että ihminen voisi elää elämää Kristuksen seuraajana ja tuottaa elämässään hyvää hedelmää. Kristillisen kirkon tragedia on ollut, että tämän nelikon hyläten eri suunnat ovat aina valinneet vain yhden, on se sitten ollut uskonratkaisu, kaste, tai Pyhällä Hengellä täytyminen, ja alkaneet näin levittää omaa yksipuolista evankeliumiaan. Usein pitäen itseään muita parempina.

Valtakunnassa elämiseen kuuluu aina sekä objektiivinen puoli – Kristus minun tähteni – että subjektiivinen – Kristus minussa – näkökulma. Kirkko on perinteisesti painottanut objektiivista puolta, korostaen sitä, mitä Jumala on tehnyt historiassa meidän tähtemme. Sen sijaan opetus siitä, mitä Kristus haluaa tehdä meissä yksittäisissä ihmisissä on yleensä jäänyt isoissa kirkkoissa vähemmälle. Samalla tämän seurauksena julistus Jumalan valtakunnasta on jäänyt taka-alalle.

Muutos vanhan liiton ajasta uuteen liittoon — hengellinen vaatimustaso nousi

Tätä elämän muutosta lain alta - Hengen varassa elämiseen, voidaan kuvailla muutoksena vanhasta liitosta uuteen liittoon. Lain alta armon alle. Jeesuksen opettama uuden liiton elämäntapa - josta vuorisäärä on eräs kiteytys- merkitys eettisen elämän riman nostamista korkeammalle suhteessa Vanhan Testamentin aikaan. Suomalaisessa kirkollisuudessa asia on kuitenkin usein ymmärretty toisin. Perinteisesti on painotettu siitä, että Jeesus tuli antamaan synnit anteeksi. Koska ei ollut uskoa siihen, että Jeesus voi muuttaa ihmisen sisäisen motivaation, niin vuorisääräkin nähtiin usein vain mahdottomana ihanteena, jolla vain korostettiin sitä, kuinka me tarvitsemme anteeksiantamista. Muokkasimme käytännössä kristinuskon, jossa olemme surkeita, ja jossa Jeesus teki syntisyydestä uuden sallittavan

normaalin. Joka ehkä jopa muokkasi kansallista identiteettiämme. Tämän voimattomuuden vaikutelman, jossa on kokemus pyhityksen ja Kristuksen antaman positiivisen muutoksen puuttumisesta, voi ajoittain saada osallistuessaan luterilaiseen seurakuntaelämään.

Jeesuksen opetukset vuorisaarnassa sekä viimeisestä tuomiosta, samoin kuin Paavalin opetukset elämästä Kristuksessa puhuvat siitä, että Kristuksen lahjoittaman uuden elämän tulee väistämättä tuottaa uudenlaisia tekoja. Jeesuksen ja Paavalin opetus oli, että ihminen ei koskaan voi elää itse yrittäen riittävän hyvin. Vain Kristuksen armon varassa ja hänen yhteydessään elämämme voi tuottaa uutta hedelmää. Kristuksen yhteydessä ihminen on uusi luomus.

Armo-sanalla on erilainen merkitys Vanhassa ja Uudessa Testamentissa. Vanhassa testamentissa armo merkitsi useimmiten pelkkää anteeksiantoa, suhteen ennalleen laittamista. Uudessa Testamentissa armo taas oli yhteyttä itse Kristukseen, joka kutsuu, antaa anteeksi, uudistaa, kuljettaa ja antaa voiman. Vanhan testamentin laki oli aitaus, joka kuitenkin antoi aina jollain sektorilla itsekkäälle ihmiselle oikeuden toteuttaa omaa itsekkyyttään, kun hän vain joissain kohdin noudatti lain ohjeita. Lain lähtökohta olikin välttää pahaa, mutta se ei saanut ihmisiä rakastamaan.

Uuden testamentin sanoma Jumalan valtakunnasta puhuu siitä, että meidät on armosta kutsuttu sisälle uuteen todellisuuteen, jossa me saamme elää Jumalan rakkauden varassa. Kristus asuu ja vaikuttaa meissä Henkensä kautta, ja rohkaisee meitä etsimään Jumalan tahtoa. Kaikki, mitä me olemme, kuuluu Kristukselle. Jeesus siirsikin vuorisaarnassaan painopisteen ihmisen ulkoisista teoista sisäiseen maailmaan. Jeesus opetti, että Jumala on kiinnostunut ennen kaikkea motiiveistamme ja sydämestämme, enemmän kuin ulkoisista asioista. Hän itse haluaa luoda meissä uutta.

Jumalan valtakunnan ympäristöä muuttava voima

Sanoma Jumalan valtakunnasta merkitsi sitä, että Rooman valtakunnan sisälle alkoi syntyä uudenlaisia yhteisöjä, jotka levittivät Jumalan valta-

kunnan vastakulttuuria ympäristöönsä. Ne julistivat eksklusiivista totuutta Kristuksesta ainoana tienä. Muut Jumalat olivat epäjumalia. Samalla silti kristityt elivät inklusiivista elämää, kutsuen muita mukaan Kristuksen opetuslapsiksi. Ne olivat yhteisöjä, joiden edustajilla oli taivaan kansalaisten identiteetti, mutta jotka olivat olemassa levittääkseen Jumalan valtakunnan rakkautta ja totuutta omaan lähiympäristöönsä.

Hengellisten yhteisöjen suhtautumisessa yhteiskuntaan voidaan nähdä kaksi ääripäätä. Toisessa ääripäässä on kansankirkko-tyyppinen yhteisö, joka on niin sulautunut yhteiskuntaan, että toivottaa kaikki tervetulleiksi asettamatta mitään odotuksia osallistujalle. Toisessa ääripäässä on lahkolainen, yhteiskunnasta poissulkeva kulttuuri, joka määrittelee tiukasti, kuka siihen voi liittyä. Molemmat ääripäät haluavat välttää jännitettä ympäröivän todellisuuden kanssa. Ensimmäinen välttää sen sulautumalla täysin yhteiskuntaan, toinen taas sulkeutumalla ympäröivästä yhteiskunnasta omaksi todellisuudekseen.

Jumalan valtakunnan perusyhteisöt olivat näiden kahden ääripään välissä. Niiden olemukseen suhteessa yhteiskuntaan kuului aina tietty jännite. Niiden jäsenillä oli oma identiteetti Kristuksen seuraajina sekä keskinäinen riippuvuus toisistaan ja samanlainen elämäntapa. Yhteisöt eivät eläneet itseään varten. Yhteisön jäsenien näkökulmasta oli välittää toinen toisistaan, mutta samalla heillä oli valmius nähdä vaivaa, rakastaa ja siunata ympäröivän kulttuurin ihmisiä ja elää sen vähäosaisia varten. Jeesus synnytti tällaisen radikaalin vastakulttuurin. Hän myös tiesi sen hinnan. Siksi elävä kristillisuus ei ole totuuden puhumista ilman laupeutta, eikä armoa ilman totuutta.

Ympäröivä kulttuuri piti alkuseurakunnan kristittyjä ateisteina, koska näillä ei ollut pappeja, temppeleitä eikä uhreja, jotka nähtiin uskonnon harjoittamisen välttämättöminä osasina. Kristityt opettivat sen sijaan, että Jumala oli itse heissä läsnä ja että jokainen kristitty oli myös pappi, itse yhteydessä Kristukseen ilman muita välimiehiä. He juhlivat kuollutta ja ylösnoussutta Kristusta, joka oli riittävä uhri syntisten puolesta. Kristityt kieltäytyivät Rooman valtakunnassa jopa laittamasta Kristuksen kuvaa muiden jumalien rinnalle Pantheonin temppeliin, jonne oli koottu Rooman valtakunnassa palvottavien jumalien kuvat, koska he eivät halunneet samaistua monijumalaiseen kulttuuriin.

2. Varhaiskristillisyyden ja Konstantinuksen ajan (100–321) välinen aika

Pappi – maallikko –jako alkaa syntyä

Ensimmäisinä vuosikymmeninä kirkossa ei ollut hierarkiaa. Seurakunnissa oli kyllä hengellisen vanhemman rooli sekä muita erilaisia tehtäviä, mutta ensimmäisellä vuosisadalla kirkossa ei ollut enää Vanhan testamentin kaltaista hierarkkista pappetta. Paavalin kirjeetkin oli osoitettu seurakunnille, perusyhteisöille, ei pastoreille. Kiertävät apostolit huolehtivat seurakuntien hyvinvoinnista. Kiertävien apostolien aikakausi päättyi 100 –luvun paikkeilla. Tällöin alettiin myös vahvistaa paikallistason paimenuutta. Samalla alkoi tulla puheenvuoroja pappisviran tärkeydestä, ja virka alkoi vahvistua. Samalla alkoi esiintyä painotuksia, että kirkon armon välittämisen tehtävä oli annettu erityisesti vanhimpien, piispojen välitettäväksi. Myös monet kirkkoisät alkoivat opettaa papiston erityisasemaa. Vähitellen eriytyikin kaksi luokkaa, maallikot ja papisto. Samaan aikaan kehittyi myös opetus sakramenteista, ja niiden jakaminen annettiin pappien tehtäväksi.

Uuden Testamentin mukaan hengellinen vanhemmuus on jokaisen kristityn kasvusuunta. Seurakunnan vanhin ymmärrettiin aluksi nimikkeeksi paimenuudelle, johon kasvettiin kokemuksen kautta. Tämä, lähinnä ongelmilta varjeleva paimenuus ei silti passivoinut seurakuntaa, eikä ottanut jäseniltä pois vastuuta itse elää Kristuksen seuraajina. Vähitellen, pakanauskonnoista tulleiden kääntyneiden myötä ajatus papistosta välittäjinä Jumalan ja ihmisen välillä alkoi kuitenkin voittaa tilaa. Näin myös pakanauskonnoista vaikutteita saanut pappien virkaan vihkiminen, ordinaatio – käytäntö, alkoi yleistyä toisen vuosisadan lopulla. Se häivytti käytännössä alkuseurakunnassa vallinneen yleisen pappisuuden käytännön rajatessaan pappisuuden tehtävät vain valitulle.

Sakramentit muotoutuvat

Käytännössä sakramenttien vahvistuminen merkitsi sitä, että Jumalan kohtaamisen ajateltiin tapahtuvan entistä enemmän lähinnä sakramenttien kautta. Valta keskittyi papeille, jotka hallinnoivat kontaktia Jumalaan. Pappisviran käyttöönottoa alettiin perustella Vanhalla Testamentilla, vaikka toteutunut papin rooli kopioitiin pakanauskonnoista. Monilla kirkkoisilla oli kahtalainen rooli. Heillä oli merkittävä rooli uskon puolustajina toisaalta taistelussa pakanuutta vastaan, toisaalta he itse toivat kirkkoon kristinuskolle vieraita vaikutteita. Esimerkiksi kirkkoisä Augustinus opetti, että ordinaatio jättää ihmiseen pysyvän jäljen (antaa kyvyn elää pyhää elämää) ja tekee papin kykeneväksi palvelustehtävään.

3. Valtionkirkon aika vuodesta 321 jKr eteenpäin

Kristinuskosta tuli keisari Konstantinuksen toimesta virallisesti hyväksytty valtion uskonto, instituutio. Kirkko siirtyi yhteiskunnan ja vallankäytön keskukseen.

Rooman keisari Konstantinus koki voittaneensa taistelussa, koska hän oli taistellut ristin merkin alla. Tämän vakuuttamana hän teki kristinuskosta valtion uskonnon vuonna 321. Samalla kristinuskosta tuli vahva valtion yhteyttä vahvistava tekijä. Konstantinuksesta lähtien kirkoilla on nähty olevan tehtävä yhteiskunnan yhtenäisyyden takaajana. Tämä hierarkkiselle kirkolle annettu valtion henkisen huollon ylläpitäjän rooli ohensi samalla merkittävästi kirkon hengellistä sanomaa.

Kun pappiskeskeiset messut valtasivat Rooman valtion eri sopukat, niin vähän myöhemmin Rooman valtiossa alettiin kieltää kristittyjen kotikoontumiset harhaoppien pelossa. Kristinuskosta, yhteiskunnan aikaisem-

masta muutosvoimasta tehtiin muutoksia vastustava ja kontrolloiva voima. Jumalan valtakunnassa elämisen edellytys, Kristuksen seuraaminen elämäntapana jäi käytännössä unholaan. Kontrolloiva opillisuus ja hierakia seurakunnassa poistivat vapauden. Pyhät kirjoitukset vietiin pois maallikkojen ulottuvilta, ja 1200-luvulla kaksi peräkkäistä kirkolliskokousta päättivät, että Raamattu maallikon käsissä oli rangaistava asia. Näin itse kirkkolaitos oli ottanut itselleen sen roolin, mikä Pyhällä Hengellä olisi tullut olla uskovan elämässä. Kirkko tuli ihmisten mielissä tärkeämmäksi kuin Jumalan valtakunta.

Jumalan valtakunta — liikkeestä pelastuslaitokseksi

Valtionkirkon syntyminen sinetöi kirkon institutionalisoitumisprosessin. Monimuotoinen ruohonjuuritason Kristus – liike muuttui kirkko-organisaatioksi, jolla oli isot kirkkorakennukset ja palkatut papit. Valtionkirkkostatuksesta seurasi, että oli poliittisesti edullista olla kirkon jäsen, jolloin kirkkoon liityttiin myös muista kuin hengellisistä vaikuttimista käsin. Samalla koko kristinuskon hengellisyys muovautui uudenlaiseksi.

Kirkko oli alun perin ollut ei-hierarkkinen liike, jossa jokainen kristitty oli Kristuksen läsnäolon kantaja ja Kristuksen seuraaja. Sellaisena se oli ollut yhteiskuntaa muuttava voima, ja samalla liike, jota vainokaan ei pystynyt tukahduttamaan. Ajatus jokaisesta kristitystä Jumalan valtakunnan täysivaltaisena edustajana katosi kuitenkin kirkkolaitoksen myötä, ja Jumalan valtakunnan edustajiksi alettiin hahmottaa lähinnä papit, joiden ajateltiin myös edustavan korkeampaa hengellisyyttä. Samalla kun kristinuskosta tuli valtionuskonto, uskonyhteys rikkaiden ja köyhien kristittyjen välillä käytännössä katosi.

Alkuseurakunnan kristittyjen kodinomaisten perusyhteisöjen kokoontumisten tilalle tulivat messut, jossa opetettiin Kristuksen olevan kohdattavissa ehtoollisessa ja muissa papin toimittamissa sakramenteissa. Anteeksianto tuli riippuvaiseksi papin suorittamista riiteistä. Näin myös sakramenttimagia voitti alaa. Seurakunta jakautui selkeästi maallikkoihin ja pappeihin, ja

papit olivat välimiehiä suhteessa Jumalaan. Näille kahdelle ryhmälle asetettiin erilaiset odotukset elämän pyhydestä. Tästä vääristymästä kirkko on kärsinyt näihin päiviin asti.

Sakramentit, joita papit hallinnoivat, tulivat Jumalan kohtaamisen kanaviksi. Vähitellen muodostuivat katolisen kirkon seitsemän sakramenttia, ja kirkko alkoi pitää itseään Jumalan valtakunnan edustajana maan päällä. Samalla kun elämä jakautui kirkon hallitsemaan pyhään alueeseen ja tavallisten ihmisten maalliseen elämään, Jumalan valtakuntakin alkoi merkitä yhä enemmän kuolemanjälkeistä elämää, elämää taivaassa. Tavalliset kristityt olivat vain pelastuksen kohteita. Käytännössä alkuperäinen evankeliumi oli lähes kadonnut.

Kun kristinusko 300-luvulla valtionuskonnon muotoutuessa siirtyi kirkkorakennuksiin, kristinuskon alkuperäinen ajatus seurakunnasta, uskosta Jumalan temppelinä ja Jumalan kansana jäi taka-alalle. Rakennuksia alettiin kunnioittaa pyhinä paikkoina aivan kuten pakanauskonnoissa. Niiden alttareille sijoitettiin ”pyhien ihmisten jäännöksiä”, pyhainjäännöksiä, joissa ajateltiin olevan erityistä, mm. parantavaa voimaa. Näin pakanalliset vaikutteet muokkasivat kirkkoa ja toivat taikauskon kristinuskon ytimeen.

Uusi, uudenlainen elämä Kristuksen kanssa, jota ihmiset olivat eläneet, muuttui pelkäksi anteeksiantamuksen jakamiseksi, jota kirkko jakoi riittien tai pappien kautta.

Alkuperäinen sanoma Jumalan valtakunnasta ja uudesta elämästä Kristuksessa muuttuikin sanomaksi anteeksiannosta ja taivastoivosta.

Munkkiliike, uskon todellisuuden etsintää

Toisella vuosisadalla yksittäisiä kristittyjä, maallikkoja, alkoi vetäytyä erämaahan. Ilmiön taustalla oli halu etsiä Kristuksen elämäntapaa, mutta myös kreikkalaisesta filosofiasta tullut ajattelumalli, jonka mukaan ruumis on vähempiarvoinen kuin henki, ja sen kahleista ihmisen tulee vapautua. Ensimmäiset munkit olivat paljolti maallikoita, jotka menivät erämaahan päästäkseen pois arjen turhuudesta ja voittaakseen ruumiin kiusaukset. Seurauksena oli myös arkisen hengellisen elämän väheksymistä ja korkeamman hengellisyyden tavoittelua.

Näin munkkilaitos - omalta osaltaan - hämmensi lisää kysymystä siitä, mikä on Jumalan valtakunta, mitä on Jumalan tahdon mukainen elämä ja mitä on elämä Jumalan valtakunnan edustajana. Ajatus Jumalan valtakunnan elämästä, ympäröivässä yhteiskunnassa elettyäänä asiana, tavalliselle kristitylle mahdollisena kutsumuksena, tuli entistä vaikeammaksi ymmärtää.

4. Kohti reformaatiota

Katolinen kirkko ja Jumalan valtakunnan ymmärtäminen

Katolinen kirkko ymmärsi olevansa Jumalan valtakunnan konkreettinen edustaja maan päällä. Siksi paavi oli ottanut itselleen arvonimen ”Kristuksen sijainen”, Vicar Christi. Samalla kirkolla oli mielestään tehtävä toimia kaiken maanpäällisen vallan yläpuolella ja toimia valtuuttajana. Kristittyjen piti alistua ”Kristuksen sijaisen” ja hänen edustajiensa käskyvaltaan. Kirkko näki pyhänä tehtävänä kirkkoisä Augustinuksen opetuksen pohjalta myös pelastaa ihmisiä ”pakottaen heitä tulemaan sisään”, käännyttämällä heitä jopa pakkotoimin, josta syntyi mm. miekkalähetys. Ajattelu vahvisti kaste-magiaa, ajatusta, että kastettu on pelastettu. Vaikka väkisin. Tämä kirkon hallinnoima Jumalan valtakunta ei ollut näkymätön sydänten valtakunta, vaan hyvin konkreettisesti valtaa käyttävä ja tarvittaessa väkivaltaisesti toimiva organisaatio.

Katolinen kirkko näki kyllä synnin vaikuttavan maailmassa mm. valtioiden ja valtionjohtajien toiminnassa, jonka takia kirkko halusi puuttua politiikkaan. Itsellään kirkko ei nähnyt tätä ongelmaa olevan, minkä takia se näki voivansa edustaa Jumalaa suhteellisen erehtymättömänä.

Luther ja Jumalan valtakunnan ymmärtäminen

Lutherille reformaatio oli prosessi, joka lähti liikkeille aneiden väärinkäytöksen esille tuomisesta. Kuitenkin tällä matkallaan Lutherin silmät alkoivat aueta myös muille kirkon ongelmille, kuten paavin roolille Kristuksen maanpäällisenä edustajana sekä kirkon vallan käytön muille ongelmille. Luther kiisti sen, että kirkolla voisi olisi muuta ”Jumalan valtakunnan valtaa” kuin syntien anteeksiantamisen, avainten, valta. Hän kuvasi Jumalan toimintaa maailmassa jumalan molempien käsien toimintana. Jumalan oikean käden toiminta oli evankeliumin sanomalla tapahtuvaa sydänten hoitamista. Vasemman käden toimintana hän näki sen, kun esivalta lain ja vallankäytön avulla piti yllä järjestystä yhteiskunnassa, samoin kuin kirkon toiminnan, silloin kun se ohjaten puuttui ihmisten ulkoisen elämän ongelmiin.

Lutherin mukaan kirkolla ei ollut silti oikeutta pakottaa ihmisten omaantuntoa, vaikka se saattoi puuttua ulkoiseen käyttäytymiseen.

Tämä Lutherin korostama omantunnon vapaus näyttäytyy meille ristiriitaisena, koska Luther rohkaisi hallitsijoita rankaisemaan ns. uudelleenkas-tajia (anabaptistit) tarvittaessa kuolemalla, kun nämä oman Raamatun tul-kintansa pohjalta hylkäsivät vallitsevan lapsikasteen. Samalla tavalla Luther asettui ruhtinaiden puolelle talonpoikia vastaan, jotka näkivät Raamatun puhuvan tasa-arvoisen yhteiskunnan puolesta, ja toivoivat yhteiskunnallisia muutoksia. Yleisen moraalin tasolla luterilaisella puolella ilmeni paljon moraalisia ongelmia, ja luterilaisuus ei välttämättä myöskään edistänyt uskonnon harjoittamisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon vapautta. Päin-vastoin. Kun paikallisten luterilaisten kirkkojen johtoon tulivat prinssit ja ruhtinaat, niin luterilaisuus leimautui vallankäyttäjien uskonnoksi. Kirkon rooli köyhien auttajana luterilaisella puolella paremminkin heikkeni.

Reformoidut kirkot ja Jumalan valtakunta

Reformoitu kirkko otti myös Lutherin regimentti-opetuksen omakseen määritellesään kirkon ja valtion suhteita. Merkittäväksi eroksi reformoitu-

jen ja luterilaisten kirkkojen välille muodostuikin regimentti-opin käytännön soveltaminen. Calvin sai raivattua kalvinistiselle kirkolle selkeän tilan hoitaa itse jäsentensä hengellistä elämää ja seurakuntakuria irrallaan valtiosta, kun taas Luther valtuutti hengellisen järjestyksen pidon esivallalle. Lutherillakin oli todennäköisesti alussa ihanteena Calvinin toteutustapa regimentti-opissaan, mutta Cuius regio, eius religio (kenen alue, sen uskonto) -periaate ja resurssien puute saivat aikaan sen, että luterilaisella puolella ruhtinaille kasautui sekä hengellinen että maallinen valta, aina pappien nimitystä myöten omalla alueellaan. Reformoidun teologian painotukset Kristuksen kuninkuudesta ja Jumalan valtakunnasta toimivat tasapainottajina suhteessa maalliseen valtaan, toisin kuin luterilaisilla. Tämän seurauksena reformoitujen ja luterilaisten kirkkojen vaikutus yhteiskunnassa olikin erilainen.

Uskonpuhdistuksen jälkeen oli selkeästi nähtävissä, että reformoidun kirkon toiminta, mm. Genevessä, vähensi merkittävästi yhteiskunnan sosiaalisia ongelmia painottaessaan oikeaa elämää ja yksilön omaa vastuuta. Luterilainen kirkko sen sijaan ei välittömästi muuttanut yhteiskuntaa inhimillisemmäksi. Päin vastoin monet ihmiset pettyivät luterilaisen kirkon uskonpuhdistuksen myötä tuomaan yleisen moraaliin romahtamiseen. Syynä tähän oli mm. kypsymättömien pastorien aiheuttama halpa armo-opetus ja vastakkainasettelu katolisen kirkon painottamiin hyviin tekoihin.

Miten reformaatio ennestään vaikeutti Jumalan valtakunnan ymmärtämistä?

Yksin armosta opetus kontrastina katolisen kirkon opetukselle

Luterilaisilla evankeliumi määrittyi oppositioasemasta suhteessa katolisen kirkon hyvien tekojen opetukseen. Katolisen kirkon opetuksen mukaan ihminen pelastui kasteessa. Pelastuksen menetti vain kuolemansyntejä tekemällä. Mutta kadotuksen sijaan pelättiin kiirastulta, joka oli puhdistautumispaikka perussynneistä. Kilvoittelun tavoitteeksi tulikin elää riittävän hyvin, jotta kiirastulivaihe olisi lyhyt, jonka takia hyviä tekoja tarvittiin.

Lutherin motivaatio evankeliumin julistuksessa oli taas vapauttaa ihmiset epävarmuudesta, kyselemästä olenko riittävän hyvä. Luther opetti, että kasteessa annettu anteeksianto, Kristuksen vanhurskaus oli täydellinen ja riittävä pelastukseen. Se vastaanotettiin uskolla. Sen sijaan katolisen kirkon hyvän kristillisen elämän motivoijaksi ottama kiirastuliopetus hylättiin ihmiskeksintönä. Luther korosti, että kiitollisuus Jumalan armosta synnyttää hyviä tekoja.

Luther haastoi ennen kaikkea katolisen kirkon opin parannuksenteosta muotorippeineen ja hyvitystekoineen. Tekojen ja kilvoittelun korostusta pelättiin luterilaisuudessa ”tekovanhurskautena”, joka piilottaa evankeliumin. Seurauksena oli uskonvanhurskauden ja sakramenttien ylikorostus. Näin luterilaisuuden ydin määrittyi liikkeen johtajan, Martti Lutherin, omasta sisäisestä kokemusmaailmasta ja hänen valitsemistaan painotuksista käsin. Painopisteeksi tuli objektiivisen uskon totuuden, vanhurskauttamisen uskomisen, ja sivuun jäivät monet totuudet Kristuksen seuraamisesta ja pyhityksestä.

Luther ja talonpoikaikapina

Lutherin aikaan talonpoikien olosuhteet olivat heikentyneet, ja piilevä kapinaliike sai osaltaan potkua Lutherin tekemästä raamatunkäännöksestä ja Lutherin Kristityn vapaudesta –kirjasta. Luther meni levottomuuksissa aluksi talonpoikien puolelle ymmärtäen heitä, mutta siirtyi lopuksi reaali-poliitikoksi ruhtinaiden puolelle, kirjoitti talonpoikia vastaan, ja oli siten osasyylinen 100 000 talonpoijan kuolemaan.

Tapahtumat ovat hyviä esimerkkejä siitä, kuinka Luther, joka oli keskiluokkainen, ei ymmärtänyt maaorjien tilannetta, ja asettui vahvasti aate-liston ja ruhtinaiden puolelle, jotka olivat hänen reformaationsa takuumiehiä. Ollessaan katolisen kirkon sisällä, Luther korosti Raamatun arvovaltaa, mutta reformaation vahvistuessa ja Lutherin tullessa uudistusliikkeen joh-tohahmoksi, uuden kirkko-organisaation pelastaminen ja suhteiden säilyt-täminen vallankäyttäjiin tuli Lutherille Raamattua tärkeämmäksi. Ainakaan hän ei kunnioittanut muiden oikeutta tulkita Raamattua. Samalla luterilai-

suus leimautui herra-uskonnoksi, joka ei ollut kiinnostunut sorretusta yhteiskuntaluokasta.

Tällaiset historialliset tapahtumat vahvistivat luterilaisuudessa ajattelua, jonka mukaan uskon ei tule ottaa kantaa yhteiskunnallisiin ongelmiin, koska yhteiskunnallinen todellisuus on Jumalan säätämä, ”onhan hallitsija Jumalasta”. Näin luterilaisuuden historia loi perustellusti kasvualustaa myös marxilaiselle uskontokritiikille, joka näki kristinuskon toimivan sorron välikappaleena.

Luther vieroitti tällä toiminnallaan itsensä talonpojista, joista monet kokivatkin heitä puoltaneen, uuden hengellisen liikkeen, anabaptistien edustajat (kasteen uusijat) paljon läheisempänä viitekehyksenään. Vaikka Luther alkuun puhui seurakunnan oikeudesta itse valita pappinsa, mm. talonpoikaiskapinan yhteydessä, nämä talonpoikien toiveet jäivät kuulematta ja ruhtinaitten asema vahvistui.

Lutherin suhtautuminen reformaation vapaaseurakuntahaaraan, kasteen uusijoihin

Voittajien historiankirjoitus yleensä kuvaa häviäjät pahoina. Niin kävi kasteen uusijoiden kohdalla. Nämä olivat monimuotoinen liike, joita yhdisti lähinnä unelma kristillisistä perusyhteisöistä, jotka toteuttaisivat elämäntavassaan Uuden testamentin ihannetta perusyhteisöistä. Peruspiirteinä kasteen uusijoilla oli pappisviran kieltäminen, uskovien kaste sekä vetäytyminen yhteiskunnallisista velvollisuuksista. Anabaptistit halusivat etsiä tosissaan Jumalan valtakuntaa, ja heidän ihanteensa muistutti paljon varhaiskristillisyyden elämäntapaa. Sekä katolinen, reformoitu että luterilainen kirkko hyökkäsivät yhdessä anabaptisteja vastaan, eikä näille jäänyt elintilaa Euroopan mantereella. Tämän kaaoksen keskellä jotkut anabaptistit nousivat myös aseelliseen vastarintaan. Näin tämä mennoniittien, rauhanomaisen elämäntavan etsijöiden esiaste, leimattiin historiassa lähinnä uudelleen kastajien ja ylihengellisyyden leimalla. Luther-anabaptistit - yhteenotto kuvaa hyvin sitä, kuinka tuossa yhteiskunnallisessa tilanteessa pappishierakia otti muilta pois oikeuden tulkita Raamattua.

Luther, esivalta ja opetus kahdesta regimentistä

Lutherin opetus kahdesta regimentistä siunasi Konstantinuksesta peräisin olevan valtio – kirkko –avioliiton, ja asetti ruhtinaan molempien johtajaksi. Samalla se käytännössä teki kirkosta kansallisen toimijan, joka vahvasti ajatusta ”meidän puolella olevasta Jumalasta” ja antoi hyvän kasvupohjan rasismille. Samalla Jumalan valtakunta ajatus kaikkia kristittyjä yhdistävänä todellisuutena siirtyi ihmisten mielissä kuvaamaan pelkkää taivasta.

Yksi Lutherin teologinen ongelma oli hänen suhteensa esivaltaan. Hän suhtautui esivaltaan samalla kritiikittömyydellä, jolla katolinen kirkko suhtautui itseensä. Uskon, että Lutherin oppi kahdesta regimentistä, hänen juutalaiskommenttiensa kanssa, kylvi myös natsismin siemenet, luodessaan kulttuurin, jossa esivalta oli myös kirkon suvereeni johtaja. Lutherin ajan yhteiskunnassa nähtiin Jumalan antaneen hallitsijalle ehdottoman vallan suhteessa maallisiin asioihin. Kun Luther delegoi ruhtinaille ja valtiolle oikeuden ”varjella kirkkoa”, niin syntyi kulttuuri, jossa luterilainen kirkko teki hallitsijasta sekä korkeimman hengellisen että maallisen auktoriteetin. Tämän jälkeen ei enää ollut tasapainottavaa voimaa korjaamassa hallitsijan epäinhimillistä toimintaa. Minulle natsismin radikaali leviäminen ja kristittyjen lammasmaisen mukautuminen siihen selittyvät Lutherin regimentti–opin vuosisataisella soveltamisella kristillisessä kirkossa.

Luterilaisuus levisi Saksassa samalla tavoin kuin Ruotsi-Suomessa. Yhteiskunnan valtaapitävien äännet olivat ratkaisevia, silloin kun määriteltiin mikä oli kirkko, ja ketkä olivat pappeja. Saksalaiset ruhtinaat saivat uskonpuhdistuksen myötä itselleen maallisen hallintavallan lisäksi runsaasti uutta omaisuutta sekä myös hengellisen auktoriteetin. Hallitsijathan olivat juuri ne henkilöt, jotka hyväksyivät uuden reformaation opilliset dokumentit Lutherin regimenttiopetuksen hengessä.

Lutherin ristiriitainen persoonallisuus

Lutherin persoona oli hyvin rosoinen. Oman aikansa Trump, voisi sanoa. Toisaalta Luther oli äärimmäisen älykäs, mutta toisaalta hänellä oli neuroottinen syyllisyydentunto. Jumalan lahjavanhurskauden löytäminen toi

Lutherille lohdutuksen, mikä myös tuli hänelle uskon keskipisteeksi. Tämä erityisen korostunut armon tarve selittää myös Lutherin painotukset ihmisen syntisyydestä ja parannuksesta. Lailla johdetaan synnintuntoon, Kristuksella lohdutetaan. Ja kiitollisuus tuottaa hyviä tekoja. Ainakin teoriassa. Luther ohitti muutoin monet Uuden testamentin ohjeet kristillisestä elämästä. Jaakobin kirje, sen opetuksien kritisointi on tästä paras esimerkki. Lutherille parannus oli enemmänkin vapautta syyllisyydestä, kuin muuttunutta elämää. Paluuta kasteeseen, sen lahjan omalle kohdalle uskomiseen. Sakramenttiluonteen korostamiseen Kristuksen sisäisen kokemisen kustannuksella.

Luther ei ollut neuvottelija tai diplomaatti. Hän korosti Raamatun arvovaltaa, ja omaa tulkintaansa siitä ollessaan katolisen kirkon alaisena. Mutta reformaation johtajana hän ei suvainnut toisenlaista tulkintaa. Hän ei tehnyt kompromisseja mielipiteissään. Siksi hän tuomitsi anabaptisit, kalvinistit, katoliset ja muut harhaoppisiksi. Luther leimasi harhaoppiseksi henkilöt, jotka eivät jakaneet hänen sakramenttinäkemystään. Nyky-ekumenia ei olisi edennyt Lutherin kanssa.

Luterilainen ortodoksia, pietismi ja Jumalan valtakunta

Uskonpuhdistuksen jälkeen vedettiin reformaation sisäisiä rajalinjoja. Philip Melanchton, Lutherin työtoveri, oli sovinnon mies. Siksi hän oli koko ajan etsinyt yhteistyötä myös reformoituihin ja katolisiin päin. Vuosina ennen Lutherin kuolemaa, Melanchton oli ollut hyvin ratkaisevassa osassa luterilaisuuden määrittelyssä. Luterilaisen ortodoksian aika tarkoitti irtautumista Melanchtonin painotuksista, joita olivat mm. ihmisen aktiivisuus uskon vastaanottamisessa, hyvien tekojen tekemisessä sekä pyrkimys ymmärtää muita kirkkoja ehtoolliskysymyksessä. Ortodoksian aikana kehittyi opillinen luterilainen puhtasoppisuus puolustamaan uskonpuhdistuksen löytöjä opillisesti, tiedollisesti ja liturgisesti. Painopisteenä sillä oli useimmiten Lutherin löytämien asioiden, vanhurskauttamisen ja sakramenttien korostus, sekä etäisyyden ottaminen Melanchtonin ”ekumenisiin pyrkimyksiin”.

Ei ollut ihme, että teoreettisen luterilaisen puhdasoppisuuden vastavoimaksi nousi pietismi, joka raivasi tilaa henkilökohtaiselle elämälle ja kokemuksellisuudelle. Kyseessä oli itse asiassa samanlainen korjausliike valtakirkolle, mitä munkkiliike pyrki tekemään keskiaikana katolisessa kirkossa. Kristinusko on parhaimmillaan tasapainoa objektiivisen, Kristus meidän tähtemme ja subjektiivisen, Kristus meissä – näkökulmien välillä.

Kirkko on organisaationa, liturgiaan tai oppiin painottuessaan, kiehtonut erityisesti älyllä uskon kysymyksiä pohtivia ihmisiä. Usein jopa tunnevammaisia, jotka ovat keskittyneet oppiin ja liturgiaan, omiin teoreettisiin vahvuuksiinsa, mutta joille elämä on ollut vierasta. He ovat sitten pappeina yrittäneet määritellä uskon elämää tavallisille ihmisille. Seurauksena on ollut useimmiten inhimilliselle elämälle vieras kirkko, jossa ei ole ollut tilaa Kristuksen seuraamiselle tai rakastaville ihmissuhteille. Tunnistan tässä myös itseäni.

Suomi Ruotsi-Suomen puskurina kärsi vahvasti sotien ja nälänhätien alla, jolloin täällä pietismiin liittyi myös vahva ajatus Jumalan tuomioista, ja elämän ahdistusten ymmärtäminen Raamatun valossa. Siksi suomalaiseseen pietismiin liittyi kärsimysten keskellä maailmanlopun ja tuhatvuotisen valtakunnan odottamista. Koska valtionkirkkosysteemi ei joutanut, osa pietisteistä löysi paikkansa pian Ruotsi-Suomen ulkopuolelta. Eskatologisella valtakunta-ajattelulla ei ollut paljoakaan annettavaa uskon arkitteluun.

5. Suomalaiset herätysliikkeet reaktiona pappiskeskeiseen kirkollisuuteen

Ruotsi-Suomessa kirkko oli yhteiskunnan liima. Seurakunnat, yhteiset kokoukset kirkonmäellä ja papit hoitivat pitkään monia paikallishallinnon tehtäviä. Vallitsi vahva yhtenäiskulttuuri, jossa papin rooli oli toimia myös yhteiskunnallisena vallankäyttäjänä, mikä harvoin tuki papin hengellistä roolia. Kun sitten herätysliikkeissä alettiin ottaa hengelliset kysymykset tosissaan, maallikoiden tulkitsemina, virallinen kirkko yleensä koki asian kielteisenä.

Valtiokirkollinen luterilaisuus tuki yhteiskuntaa, mutta yhtenäiskulttuurissa uskosta harvemmin tuli henkilökohtaista. Kirkkolaitos toimi Vanhan Testamentin hierarkkisella kulttuurilla. Jumalan valtakunnan todellisuuden oli korvannut kirkollinen instituutio. Tuo kirkollisuus näyttäytyi mm. ulko-kohtaisena laki – evankeliumi julistuksena. Tämä toimintatapa ei kuitenkaan toimi, jos puhuja itse ei omassa elämässään ollut kokenut pääsyä lain alta armon alle. Kirkollinen luterilaisuus oli yksipuolisuudessaan eräs syy siihen, että Suomessa alkoi nousta herätysliikkeitä vastaamaan henkilökohtaisen Jumalan kohtaamisen kaipuuseen. Armon kokemus oli teema, josta itse kirkko oli useimmiten vaiti. Herätysliikkeet synnyttivät toiminnallaan vastakulttuurin suhteessa yhteiskuntaan. Ne aloittivat ”uskovien ” omia kokouksia, joissa koettiin uskovien yhteyttä, mutta dynaamisessa vaiheessaan ne eivät sulkeutuneet yhteiskunnalta, vaan ihmisten muuttunut elämäntapa puhutteli ja kutsui uusia ihmisiä mukaan. Herätysliikkeisiin hakeutuivat käsittääkseni ne ihmiset, joille muodollinen kirkollisuus ei antanut riittävää hengellistä identiteettiä. Ja näille, hengelliset asiat todesta ottaville, oma herätysliike antoi Jumalan kansaan kuulumisen kokemuksen.

Lestadiolaisuus

Lestadiolaisuuden synty perustuu Lars Levi Laestadiusen omaan hengelliseen murrokseen. Hän oli Lapissa pappina tarkastusmatkallaan, jossa hän kohtasi Milla Clemensdotterin, ”Lapin Marian”, jolla oli herrnhutilaisia vaikutteita. Laestadius koki hengellisen murroksen, ja hän alkoi kutsua kansaa parannukseen. Laestadius sai Millalta vaikutteita mm. armonjärjestyksestä, ja hänen ympärilleen syntyi uusi hengellinen liike, jolla oli vahva painotus Jumalan valtakunnaasta, ja jonka toiminta vapautti ihmisiä mm. alkoholin orjuudesta.

Vaikka liike on nykyään moni-ilmeinen, eri lestadiolaishaaroinen, käsittelen sitä tässä yleistäen, mikä ei tee oikeutta kaikille sen virtauksille, etenkin kirkollisille.

Lestadiolaisuus luo identiteettinsä yhteisöllisyydestä. Vain lestadiolaiseen liikkeeseen kuuluvat ovat liikkeeseen kuuluvien mielestä valtakunnan oikeita edustajia maan päällä. Ja jos kokemus kuulumisesta on jäsenille riittävän vakuuttava/positiivinen, älyllisiä tai raamatullisia perusteluja liikkeen ainutlaatuisuudesta ei tarvita. Etenkin jos vertailukohtana on maallistunut kansankirkkomme. Tämän takia lestadiolaisuudelle ei ole koskaan ollut tarkeää miellyttää kirkkoa. Oletan, että Laestadius itse ajattelultaan ei ollut niin eksklusiivinen, kuin myöhemmät seuraajansa. Käsittääkseni Laestadius ei opettanut saarnoissaan liikkeen ”ainutlaatuisuutta”, vaikka parannuksen tehneeseen oikeaan laumaan pitikin kuulua. Sen sijaan raja-aitoja on kaikesti nostettu myöhemmin. Lestadiolaisuus ei korosta tärkeimpänä yksilön omaa suhdetta Kristukseen, eikä myöskään sakramentteja, vaan kuulumista oikeaan hengelliseen yhteisöön. Tämä näkökulma on aina tuonut jännitteitä suhteessa ympäristöön. Liikkeen identiteetin muodostuminen muistuttaa hieman esim. Jehovan todistajia, jossa oleellista on olla oikean johdon alla.

Herännäisyys

Herännäisyyskin oli seurausta laituskirkon kyvyttömyydestä välittää ihmisten sisimpään pysyvää rauhaa. Paavo Ruotsalainen löysi ”syvemmän” lohdutuksen seppä Högmanin puheista. Hän löysi julistetun vanhurskauden

lisäksi oman kokemuksellisen vanhurskauden Kristuksen kohtaamisessa.

Körttiläisyys lähti liikkeelle parannuksen ja Kristuksen sisäisen tuntemisen liikkeenä. Paavolle ei riittänyt enää pinnallinen lohdutus, hän etsi Kristuksen kohtaamista. Tätä Jumalan todeksi ottamista kuvasi körttien itselleen antama nimi heränneet, kun taas ulkopuolisia kutsuttiin suruttomiksi. Keskustellessani vanhojen körttiläisten kanssa, joille Ukko Paavo on ollut auktoriteetti, olen ymmärtänyt, että alkuaikoina körttiläisyys ei ollut vain sitä, kun syntinen kohtasi Kristuksen lohdutuksen, vaan myös elämää, jossa haluttiin olla Pyhästä Hengestä riippuvaisia arjen päätöksissä. Vuosien myötä liike on sitten kirkollistunut mm. papiston vaikutuksesta. Ja nöyryys Jumalan edessä on painottunut epävarmuudeksi Jumalan edessä. Nykyiset citykörtit etsivät, mutta eivät aina löytäkseen.

Evankelinen liike

Evangelisuus oli toisenlainen vastaus kirkon jäsenissään synnyttämään laki – evankeliumi jännitteen dilemmaan. Jäytävään syyllisyydentuntoon. Kun kirkon julistus piti ihmisiä epävarmuuden tunnossa, niin Hedbergille, jonka julistuksesta evankelinen liike lähti liikkeelle, avautuivat Raamatun lupaukset Kristuksessa lahjoitetusta autuudesta. Lahjasta, joka oli annettu jo kasteessa. Siinä missä körttiläisyys tarjosi Kristuksen sisäisen kohtaamisen kokemusta lohtuna ahdistuneelle, evangelisuus tarjosi syyllisyydentuntoiselle Raamatun lupauksia -oppiin nojaten- armosta ja autuudesta, ja piti kastetta tämän vakuutena. Evangelisuuteen ei kuulunut itsensä tutkistelu, syntisyyden pohtiminen tai parannusenteko, vaan rohkea armoon luottaminen. Siksi evangelisuudesta nousi eräässä vaiheessa myös ns. antinomistista liikehdintää, jonka mielestä pyhityselämä ei ollut tärkeää. Evangelisuus oli vastaus oman aikansa synnin ahdistamille ihmisille. Kuitenkin evangelisuuden tilanne nykyisin on mielenkiintoinen. Meidän aikanamme, jossa kirkko yleisesti painottaa (halpaa)armon, ja samalla kun Suomessa Jumalan pelko on paljolti kadonnut, evankelisen liikkeen perinteinen sanoma autuudesta ei välttämättä löydä kosketuspintaa liikkeen ulkopuolelta. Siksi liike on etsinyt itselleen uutta identiteettiä virkakysymyksestä ja raamatullisuudesta, joista on tullut osa nykyisen evankelisen liikkeen agenda.

Kirkollinen kristillisyys tarjosi kristityille lähinnä mahdollisuuden osallistua pelkkään jumalanpalvelukseen, joka loi yleensä heikon kristityn identiteetin. Tämän takia osa kristityistä, jotka kaipasivat syvempää uskovien yhteyttä, etsivät usein myös muun paikan, missä he saattoivat olla yhdessä saman henkisten kanssa. Tutkia sanaa, rukoilla ja laulaa. Eri herätysliikkeet tarjosivat tähän mahdollisuuksia, ja samalla muovasivat omat vastauksensa, jotka sopivat uskonnolliseen tilanteeseen.

Viides herätysliike

Viides herätysliike syntyi Urho Muroman julistustoiminnan seurauksena. Kun körttiläisyys alun perin tarjosi pelastusvarmuuden vakuudeksi sisäistä kokemusta, evankelisuus taas kastetta autuuden vakuutena, niin Muroman painotus oli uskoontulossa, johon kuului parannus ja uudestisyntyminen. Muroma arvosti herätysliikkeiden, mm. herännäisyyden alkuaikojen julistusta (Ruotsalainen ja Lagus), ja hän toi selkeästi esiin asiat, missä hänen mielestään luterilainen kirkko oli mennyt harhaan. Näitä oli mm. opetus uudestisyntymisestä kasteessa ja opetus sidotusta ratkaisuvallasta, joka Muroman mielestä oli saanut kirkon yleisesti suhtautumaan kielteisesti ajatukseen uskonratkaisusta.

Muroman toiminta-aikana sekä evankelisuus ja kirkollistunut körttiläisyys olivat ohittaneet parannuksenteon tarpeen korostamisen. Muroma haastoi ei vain kirkkoa, vaan myös kirkollistuneita herätysliikkeitä. Joille pelastus oli pääpainotus, mutta silti Kristuksen herruuden painotus ihmisen elämässä oli sivuosassa. Siksi Muroman opetus sekä kokonaisvaltaisesta uskoontulosta että elämästä Kristuksessa antoivat monelle ihmiselle heidän kaipaamansa selkeän kristityn identiteetin.

Nykyisin viideskin herätysliike on osittain kirkon panttivanki. Koska herätysliikkeiden, myös viidesläisten organisaatioiden, talous on osittain kirkosta tulevan tuen varassa, niin viideskin liike on pehmentänyt särmäänsä, jotta yhteistyö toimisi seurakuntien kanssa. Herätysliikkeiden luonteeseen kuuluu Raamatun totuuden korostaminen. Siitä kiinni pitäminen. Ja jäsenet tunnistavat toisensa tästä totuudesta. Tämän takia herätysliikkeet ovat

monen mielestä ärsyttäviä moniarvoisessa kirkossa. Mutta ilman totuutta niillä ei ole identiteettiä.

Karismaattinen herätysliike

Luterilaisiin seurakuntiin Suomeen karismaattinen herätys tuli 80 –luvun alkupuolella. Painotus oli paljolti ylistys ja armolahjapainotteista, ja se synnytti mm. sanan ja rukouksen iltojen liikkeen. Sanan ja rukouksen iltojen liike oli kuin ylipaineventtiili, jossa paineet purettiin, ilman että se häiritsi kirkkoa. Laajemmin kirkon rakenteita liike ei haastanut, koska teologisesti se on ollut aika ohut, vaikka käytännössä onkin koskettanut useimpia seurakuntia. Nokia missio-liikkeen myötä liike osa liikkeen kannattajista ajautui kirkon ulkopuolelle.

Viime vuosikymmenen tapahtumat ovat osoittaneet, että karismaattisuus valmisti pohjaa uusille jumalanpalvelus- ja yhteisökokeiluille, jotka ovat tällä hetkellä ehkä vahvin toivon näköala luterilaisessa kirkossa.

Mitä liikkeistä on jäljellä?

Lestadiolaisuus, pirstoutuneenakin, voi hyvin ja leviää. Mutta koska sen kutsumuksen ainutlaatuisuudella ei ole selkeää raamatullista pohjaa, se ei keskustele kirkon kanssa. Evankelisuus ja kansanlähetys taas ovat muovautumassa samoin ajattelevien ihmisten jumalanpalvelusyhteisöjen verkostoiksi, maustettuna virkakysymyksellä. Kansan raamattuseura taas on profiloitunut tuotteineen kirkon alihankkijaksi. Körntiläisyys ainakin etelän kaupungeissa on postmoderni, suvaitsevaisuutta ja rakkautta arvostavien ihmisten liike, jonne mahtuvat kaikki, jotka eivät ole ehdottomia. Karismaattisuus taas on kanavoitunut osaksi erilaisia yhteisöllisiä liikkeitä.

Tällä hetkellä herätysliikkeet eivät haasta vallitsevaa jumalanpalvelus- ja kirkkokeskeisyyttä, vaan ne ovat tulleet osaksi status-quotaa, säilyttäjäjiksi. Jumalan valtakunnan vastakulttuuri, joka kutsuu ihmisiä kutsunsa löytämiseen ja Kristuskeskeisten perusyhteisöjen syntyyn, on hukkumassa kirkko ja jumalanpalvelusaktiiviteettiin.

6. Luterilaisen teologian piirteitä, jotka vaikeuttavat ”näkemästä” Jumalan valtakuntaa

Lutherin tavoite reformaation myllerryksessä oli muuttaa vain ne kohdat, jotka hänen mielestään olivat avoimessa ristiriidassa Raamatun kanssa. Siksi kirkon käytäntöihin jäi monia asioita, joilla ei ollut raamatullista pohjaa. Ongelmaksi onkin muodostunut, että osaa näistä, kuten jumalanpalvelusrakennetta, on alettu pitää jotenkin pyhänä ja osana luterilaisuuden ydintä. Mutta jotka käytännössä estävät näkemästä Raamatun sanomaa Jumalan valtakunnasta.

Sana ja sakramentti

Luther muokkasi sakramentit seitsemästä kahteen, pitäen sakramentteina vain Kristuksen itse asettamat pyhät toimitukset, kasteen ja ehtoollisen. Hänelle sakramentit olivat vähintään yhtä merkittävät kuin katoliselle kirkolle. Hän näki kasteen ja ehtoollisen olevan Kristuksen asettamia, ja kasteessa hänen mukaansa ihminen syntyi uudesti ja ehtoollisessa sai synnit anteeksi. Tämä sakramenttikeskeisyys luterilaisessa kirkossa on mielestäni se tekijä, joka on sitonut ihmisten hengellisyyden kirkkorakennukseen ja pappiin, ja hämärtänyt käytännössä opin kristittyjen yleisestä pappeudesta ja näin estänyt uskonpuhdistuksen keskeisen idean toteutumisen – tuoda Jumalan läsnäolo koko maailmaan. Mielestäni sakramenttipainotus on harhaoppi silloin, kun enemmän painotetaan Kristuksen läsnäoloa ehtoollisessa kuin kristityssä. Ajattelen myös, että koska Suomessa luterilainen kirkko on määritellyt itsensä juuri sakramenttien kautta suhteessa vapaisiin suuntiin, niin meillä ei ole ollut rohkeutta miettiä sitä, onko ns. sakramenttiopetuksemme tasapainossa.

Raamatun käyttö toi esiin vallitsevat ongelmat

Kun Raamattu tuli ihmisten saataville, valo toi esiin pimeyden, mutta sai aikaan myös liikehdintää. Talonpojat näkivät, että vallitseva säätyrakenne Jumalan tahdon ilmentymänä ei pitänyt paikkaansa. Näin Raamattu vakuutti heitä kaikkien ihmisten tasa-arvosta, oikeudesta vapauteen. Samoin Raamattu synnytti anabaptisteissa halun olla luomassa kristillisiä perusyhteisöjä, jotka etsivät mallia Raamatusta, eivätkä kopioineet Konstantinuksen valtiokirkkomallia. Nämä molemmat pyrkimykset olivat uhkia reformaation ajan vallankäyttäjille. Luther meni molemmissa tapauksissa vallankäyttäjien puolelle uutta liikehdintää vastaan. Olen pohtinut, saivatko em. tapahtumat Lutherissa aikaan tietyn korjausliikkeen. Näyttäisi siltä, että Raamatun painottamisesta Luther siirtyi sana- ja sakramenttiopetukseen, jonka hän kiteytti Isoon- ja vähä katekismukseen. Niiden julkaiseminen tapahtui anabaptisti- ja talonpoikaiskapinan jälkeen. Luther korosti Sanaa ja sakramenttia kirkossa, ja katekismuksen tai postillan lukemista kodeissa. Vaikuttivatko anabaptistien ja talonpoikien levottomuudet sen, että Luther alkoi ylikorostaa virkaa Raamatun tulkitsijana, joka minusta oli reformaation ydinarvojen kieltämistä. Vahva sana-sakramenttiopetus olisi ymmärrettävä vastareaktio anabaptistien kirkkokierteisyydelle, koska sillä leimattiin kaikki muu kristillisuus harhaoppiseksi. On ongelma, että olemme olleet hiljaa luterilaisuuden ei-raamatullisista painotuksista, kuten opetuksesta, että Kristus on kohdattavissa vain julistetussa sanassa ja sakramenteissa. Saarnatun sanan korostuksen Lutherilla kylläkin selittää se, että tuohon aikaan lukutaitoisia oli vain n. 3 % väestöstä.

Katolisen kirkon linjaus, että Jumalan voi kohdata vain sakramenteissa, jäi näin käytännössä luterilaiseen kirkkoon ”julistetulla sanalla” lisättynä. Reformoitu kirkko taas puhui avoimemmin Kristuksen asumisesta uskovaissa. Kuitenkin mm. Baintonin Luther-elämäkerran ja muun materiaalin pohjalta on selvää, että Lutherille sakramentit ilmaisivat äärimmäisen pyhää Kristuksen kohtaamista. Lutherille kristinusko, joka ei tunnistanut sakramenttien arvoa, joka hylkäsi lapsikasteen tai Kristuksen läsnäolon eh-

toollisessa, ei ollut vain harhaoppi, vaan jumalanpilkkua, jonka harjoittaja ansaitsi kuoleman. Näin vahva kannanotto Lutherilla olikin anabaptisteihin. Luther otti näin sakramentit keskiöön, ja kriittisesti leimasi ne suunnat, jotka puhuivat Kristuksen läsnäolosta muutoin seurakunnassa.

Oletan, että sakramenttien vahva korostus oli seurausta siitä, että käytännön tasolla Lutherille ei ollut aivan selvää, mikä on oikea käytännön sovellutus siitä totuudesta, että Kristus asuu uskovassa. Ja mielestäni hänellä on tässä asiassa ristiriitaisuuksia, joka on ymmärrettävää. Luultavasti luterilaisen puhtasoppisuuden ja neokantilaisuuden perinne saivat aikaan sen, että koko näkökulma unohtui, kunnes Mannermaan koulukunta toi sen esille. Minusta on hämmentävää, että pohtiessamme luterilaista teologiaa kasteesta ja ehtoollisesta, olemme koko ajan Lutherin ja Melanchtonin ajattelun panttivankeja. Tunnustuskirjojen mukaan luterilaisuuden korkein auktoriteetti uskon ja opin kysymyksissä on Raamattu. Mutta aitoa keskustelua Raamatun pohjalta on hyvin harvoin, ennemminkin yritämme kaivautua Lutherin pään sisään ja siteerata häntä.

Kysyisin jopa, voiko sakramentista tulla epäjumala? Annammeko harhaopille sijaa, jos enemmän korostetaan Kristuksen läsnäoloa ehtoollisaineissa kuin seurakunnan keskellä tai uskovassa? Tämä oli totta kirkossa 1800 ja 1900 luvuilla, entä nyt?

Jumalanpalvelus

Vaikka me luterilaiset usein määrittelemme itsemme messumme ja kirkkomme kautta, niin Lutherille jumalanpalveluksen rakenne ei ollut itsessään pyhä. Ei itse tarkoitus. Saksalaisen messun johdannossa Luther sanoo, että jos hänellä olisi joukko oikeanlaisia kristittyjä, nämä voisivat keskenään kasta, viettää ehtoollista ja elää kristillistä elämää. Vapaamuotoisesti. Mutta koska hänellä ei ollut sopivia ihmisiä, hän muokkasi seurakunnan elämän ytimeksi katolisesta messusta päivitetyn saksankielisen messun, joka kuitenkin hengeltään oli katolisen messun jatkumo.

Samalla kun luterilainen jumalanpalveluskulttuuri rakentui edelleen keisari Konstantinuksen organisoiman valtiokirkkokäytännön pohjalle, niin

tämä valinta käytännössä sinetöi kirkossa vallinneen maallikko –papisto jaon. Ja kun vielä itsestänselvyytenä pappiskeskeinen seurakuntakulttuuri jatkui, viran oletettiin olevan osa alkuperäistä käsikirjoitusta, ja seurauksena automaattisesti ohitettiin Uuden testamentin kuvaukset seurakuntaelämästä Jumalan valtakunnassa elämisen esimerkkeinä.

Luterilainen itseymmärrys lähtee nykyisin edelleen messusta, kuten oli tilanne kautta historian myös katolisen kirkon kohdalla. Syynä lienee ehtoolinen, siinä ajateltu Kristuksen kohtaaminen. Siksi toiminnan keskipisteenä on messut ja jäsenyyden ylläpitäminen, ei niinkään Raamattu, elämäntapa tai ihmisten hengellisen prosessin tukeminen, vaan 300-luvulla luotu messutraditio. Samalla toiminnan painopiste on sakraalipappeuden myötä ollut pelastumisessa, ja alkuperäinen Jumalan valtakunnan näkökulma on ohitettu. Pappiskeskeinen messuperinne myös ylläpitää seurakuntalaisten kohdalla ”ikuinen hengellinen lapsi” todellisuutta. Tämän seurauksena ajatus kristityn hengellisestä kasvusta ei useinkaan toteudu.

Virka

Pappisvirka ja pappisvihkimys, ordinaatio, ovat ne asiat, jotka käsittääkseni eniten vääristävät ihmisten mielissä sitä, että jokainen kristitty on kutsuttu olemaan Kristuksen seuraaja, ja kasvamaan vuorostaan hengelliseksi vanhemmaksi nuoremmille. Olemaan hengellinen opas vuorollaan toisille.

Vanhan testamentin pappisuus toimi tiedonvälittäjän roolissa, ja pappi oli samalla hierarkkisesti muita ylempänä. Pappi toimi välittäjänä Jumalan ja ihmisten välillä mm. hoitaessaan uhripalvelusta temppelissä. Se, että kirkossa 100-luvulla uudelleen alkoi papin virka vahvistua, sekä myös opetus sakramenteista kehittyä, on asia, josta tulisi keskustella. Olivatko muutokset Pyhän Hengen ohjaamia, vai väärän evankeliumin tuloa kirkkoon? Se, että monille Kristuksen läsnäolo on todellisempi leipäpalassa ja viinisä, kuin itse kristityssä, on huolestuttavaa. Se on myös osittain seurausta papin viran väärästä korottamisesta. Uuden testamentin kuvaamiin palvelusvirkoihin kasvettiin kokemuksen kautta, hengellinen kasvu oli seurausta Kristuksen kanssa kulkemisesta, jolloin he, hengelliset isät ja äidit, pystyi-

vät tukemaan toisia eteenpäin. Painotus alkuseurakunnassa oli hengellisen viisauden jakamisessa, ei ns. kirjatiedon välittämisessä. Tavoitteena se, että jokaisesta kristitystä tuli vuorollaan muiden palvelija, valtakunnan kansalainen. Olemme tilanteessa, missä papin toimenkuvan ajatellaan välittävän seurakuntalaisille pelastusta eri tilanteissa, mutta sen sijaan papin tehtäväksi harvemmin nähdään kristittyjen johdattaminen hengelliseen aikuisuuteen.

Siksi nykyinen, yliopistossa koulutettu pappi, uskonnon ja rakkauden ammattilainen, työnkuvanaan toimitukset ja messu, ylläpitää ja synnyttää ajattelua, joka on ristiriidassa kristittyjen yleisen pappouden ja uuden liiton arvojen kanssa. Kirkon toiminnasta on tullut epäjumala, jonka palvelijoita papit ovat. Ja samalla ei edes kysytä, tuottaako nykyinen seurakunnissa harjoitettu jumalanpalveluselämä hyvää hedelmää?

Koska jumalanpalveluksissa käy säännöllisesti niin pieni osa seurakunnan jäsenistä, kirkon piispat eivät puhu hengellisen elämän tarkoituksesta, ettei kukaan muodollinen jäsen koe itseään ulkopuoliseksi. On helpompi puhua organisaation tavoitteista, lähimmäisyydestä ja hyvän tekemisestä.

Ajattelen, että nykyinen papin virka tuottaa väistämättä kahden tason kristillisyyttä. Se häivyttää Uuden testamentin totuuden, että jokainen kristitty on kutsuttu olemaan Kristuksen pappi ja seuraaja. Hengellisen kasvun askelina kirkossa nähdään sen sijaan eteneminen työntekijäksi, koska kutsumuksesta ei paljoa opeteta. Poikkeuksena seurakunnat, joissa papilla on enemmän valmentajan tai opetuslapseuttajan rooli.

Uudestisyntyminen kasteessa ja pelastus

Kasteopetuksessaan Luther oli katolisen kirkon lapsi. Katolinen kirkko opetti ihmisen pelastuvan kasteessa, ja oikeilla askelmerkeillä pääsevän perille. Luther reformaation hengessä sanoi, että ihminen uudestisyntyy kasteessa, jossa hän saa uskon lahjan. Minua mietityttää Lutherin käsitys pelastuksesta. Tarkoittiko se luottamista kasteessa lahjoitettuun pelastukseen, johon sitten tartuttiin uskolla yhä uudelleen? Oliko konkreettinen kaste Lutherille se objektiivinen puoli, johon katuva aina uudelleen uskalsi tarttua ripin

jälkeen. Lutherin opetuksessa on mielestäni sisäisiä ristiriitoja, kaksi keskenään ristiriitaista totuutta. ”Kasteessa uudestisyntyään, ja uskon kautta tullaan vanhurskaiksi”. Ehkä tämän voi ymmärtää niin, että Lutherille kasteen merkitykseen uskomisen merkitsi vanhurskaaksi tulemista. Seurauksena enemmän kasteeseen kuin Kristukseen luottaminen, joka näkyy eräissä herätysliikkeissämmekin. Nämä ovat asioita, joista olisi hyvä keskustella.

Olen pohtinut, miksi Luther opetti kasteessa uudestisyntymistä. Ratkaisuksi olen löytänyt Lutherin aikana vallinneen kollektiivisen kristillisyyden, jonka loi kirkossakäyntipakon luoma yhtenäiskulttuuri. Kaikki lapset kastettiin. Konfirmoitiin. Kaikki kävivät kirkossa. Luther ilmeisesti ajatteli, että koska kastettu kuitenkin kävi kirkossa, vaikka pakosta, kaste ja sanan julistus kuitenkin teki tehtävänsä, kun jäsenet elivät seurakuntayhteydessä. Eräänlainen miekkalähetyksen kevyempi versio. Pakotettiin pelastukseen, kun ajateltiin uskon syntyvän jossain vaiheessa.

Nyt me toistamme Lutherin oppilauseita kirkossa, joka on toinen, kuin 1500-luvulla, minkä takia niiden sanoma ei ole enää ymmärrettävä. Meillä kansankirkkoja edustavilla luterilaisilla on eri kasteteologia, kuin esim. USA:n monilla luterilaisilla kirkoilla. Luterilaisuuden lähtökohtana oli, että kasteessa liitettiin seurakuntayhteyteen. Ilman seurakuntayhteyttä, lapsia kastaen, me vain rakennamme kirkkoamme pelkän sakramentalismin varaan. Pahimmillaan se mitä teemme, on kauempana Raamatun totuudesta kuin keskiaikaisen Rooman kirkon kastekäytäntö. Onko jäsenmäärä aina tärkeämpi kuin totuus? Olisiko aika keskustella, onko kastetoimitukset seurakunnasta irrallaan eläville enää perusteltuja?

Luther oli sisäisesti monin tavoin kiusattu. Joskus kirjeenvaihdossaan eri ihmisille Luther jopa kehottaa tekemään syntiä, jotta saatanan syytöksen saa vaikenemaan. Omatuntoa ei siis aina herkistetty vaan paadutettiin. Luther ei siis korostanut Uuden testamentin painotusta siitä, että Pyhän Hengen todistus pelastuksesta on kristityssä. Tulkitsen niin, että sisäisen rauhattomuutensa takia Luther siirsi varmuuden etsimisen ulkoisiin asioihin, kuten kasteeseen, ehtoolliseen ja rikkiin.

Kaste ilman parannusta synnyttää maagisen sakramentalismin. Kirkossamme vuonna 1948 hyväksytyssä kristinopissa puhutaan parannuksen tar-

peesta ja paluusta Jumalan luo, jos ihminen on kulkenut etäälle. Uudessa testamentissa uskoontuloon liittyi evankeliumin julistaminen, parannuksen tekeminen, usko, kaste ja hengellä täyttyminen. Luther sen sijaan otti lähtöpisteeksi vain oman kulttuurinsa ilmiön, kasteen.

Luterilaisuuden perinteenä meillä korostetaan ihmisen kyvyttömyyttä tehdä mitään omaan pelastukseemme liittyen. Siksi nykyinen piispa Huovisen muokkaama katekismus eroaa jo vuoden 1948 kristinopista, ja kaikki parannuksentekoon liittyvä painotukset loistavat poissaolollaan.

Luterilainen kirkkomme on hampaaton nykyisellä kasteteologiallaan. Alkuseurakunnassa, apostolien teoissa, viesti oli selvä. Tee parannus, ota Kristus pelastajaksesi ja herraksesi. Ota kaste, ja Jumala täyttää sinut Pyhällä hengellä. Uskon, että kirkossamme suuri osa kristityistä tietää objektiivisen totuuden Kristuksen sovitustyöstä, mutta sen subjektiivinen uskominen omalle kohdalle ei ole tapahtunut. Ja syy on ensi sijassa kirkkomme toimintatavoissa, teologiassa ja meissä työntekijöissä.

Sidottu ratkaisovalta ja perisynti

Katolinen kirkko opetti, että perisyntin valta murtui kasteessa, ja siksi kaste toi pelastuksen. Tästä seurasi loogisesti, että tämän jälkeen ihminen oli kykenevä hyviin tekoihin. Tätä katolisen kirkon ajatusta, että ihminen voi olla positiivisesti yhteistyössä Jumalan kanssa hyvää tekemällä ja vaikuttaa pelastukseensa, vastusti Luther jyrkästi.

Teoksessaan Sidottu ratkaisovalta Luther korosti, kuinka ihminen on hengellisissä asioissa itse kyvytön ja täysin riippuvainen Jumalan armosta. Kun katolinen kirkko opetti, että kasteessa perisynti murtuu, niin Lutherille perisyntin todellisuus jäi opetuksena osaksi kristityn elämää. Tämä ymmärrys kristityn kyvyttömyydestä elää oikein, sai mielestäni myös aikaan sen, että Luther paljolti ohitti lain kolmannen käytön. Ts. ajatuksen, että Jumalan sana on kristitylle todesta otettava elämän ohje.

Sen sijaan osassa tunnustuskirjoja, joiden kasaamisessa Melanchtonilla oli tärkeä rooli, reformaattorit ilmaisivat ”yhdessä” lain kolmannen käytön olevan osa luterilaisuutta. Raamattu on sen mukaan Jumalan antama ohje kristilliseen elämään.

On mielenkiintoista, kuinka vähän kirkkomme johto on korostanut Raamatun asemaa. Ehkä syynä myös sisäinen erimielisyys lain kolmannesta käytöstä, kenen linjausta seurataan. Ja piispoillakin on ymmärrettävä kiusaus olla yhteiskunnallinen hengellinen auktoriteetti, kuin aito hengellinen paimen.

Luterilaisilla on kielteisempi käsitys ihmisen syntisyydestä kuin katolisilla. Tai reformoiduilla. Ja ihmisen kyvyttömyyttä elää oikein korostettiin myös uskoontulon jälkeen. Näen että tässä on yksi syy luterilaisten valtionkirkkojen hengettömyyteen, koska aina jotkut korostavat – Lutherin joitakin painotuksia käyttäen - myös uskovon ihmisen pahuutta ja usein pyhityksen mahdottomuutta. Taustalla on usein teologia, jossa halutaan välttää pyhän sisäpiirin syntyminen. Jolloin Paavalin opettamat totuudet siitä, kuinka Kristuksessa oleva hengellinen ihminen on valmistettu hyviin teoihin ja tarkoitettu elämään Kristuksen kanssa, usein ohitetaan.

Nyt sen sijaan vapaaehtoistyön kaudella kirkko elää korjausliikettä, jossa tehdään hyvää, mutta läheskään aina tämä hyvän tekeminen ja seurakunnan hengellinen elämä eivät liity toisiinsa.

Luterilaisuus jossa tunnetaan Luther, mutta ei raamattua, tuottaa kaiventuneen, jopa vääristyneen todellisuuden. Me olemme pelastukseen liittyen täysin riippuvaisia Jumalasta. Ja myös kristittyinä Pyhästä Hengestä. Sidotun ratkaisuväliltä opetuksen lieveilmiönä, suuri osa luterilaisista tulkitsee uskon dogmaattisesti ymmärrettynä pelastumisena, enemmän kuin Kristuksen kanssa kulkemisena. Ohittaen täysin Paavalin ja Jeesuksen korostaman uskon kuuliaisuuden näkökulman, epäoleellisena, ellei jopa mahdottomana.

Lain ja evankeliumin saarna ja saarnan kriisi

Lutherin perustavoite oli murskata omavanhurskaus. Tekovanhurskaus. Siksi Lutherille ns. lain sanan saarna oli oleellinen osa ihmisen syntisyyden osoittamisessa, jotta tämä tajuaisi tarvitsevansa ilosanomaa anteeksiannuksesta Kristuksessa. Laki – evankeliumi –saarnassa ei kuitenkaan ole

tärkeintä metodi. Metodin takia sitä on alettu jopa vihata ja pitää luonnottomana. Vaikka sen pitäisi olla osa luterilaisuuden ydintä. Paavali opetti, että laki ajaa ihmisen Kristuksen luo, ihminen näkee toivottomuutensa oman itsensä suhteen ja alkaa elää Kristuksen varassa. Kuitenkaan saarnaaja ei voi saarnata oikein, jos ei ole itse kokenut laki –armo –todellisuutta. Jos toisaalta puhuja puhuu jatkuvaa synti-armo puhetta, niin puhe menettää mielekkyytensä. Kun Paavali kirjoitti kirjeitä eri seurakunnilleen, hän rohkaisi, lohdutti ja korjasi, mutta hän ei yhä uudelleen puhunut kristityille lakia.

Laki on apuvälinen, joka johdattaa ihmisen Kristuksen luo, jotta tämä voisi alkaa elää Hengen varassa. Mutta missä puuttuu jatko-opetus Hengen varassa elämisestä, siellä annostellaan vain lakia ja anteeksiantamista, mutta elämä puuttuu. Tämä johtuu mielestäni osittain Lutherin omasta todellisuudesta, kun hän koko ajan saarnasi seurakunnalle, jossa todennäköisesti suuri osa ihmisistä oli paikalla vastenhakoisesti.

Pinnallinen luterilaisuus ilman sydämen uudistusta tuo näitä ongelmia. Ja tämä lienee myös osasy syy kuolleeseen kirkollisuuteen. Sen sijaan Uuden testamentin, uuden liiton armo on itse Kristus ja elämä hänessä. Jonka luokse laki meidät ajaa elämään. Ei enää lain alla, vaan oppien kulkemaan Hengen johdossa, rohkaisten ja tukien toinen toistaan tukien.

Jumalanpalveluksessa saarnan yleinen pituussuositus on 12 minuuttia. Useissa herätysliikkeissä se on vähintään puoli tuntia. Saarna olikin luterilaisuuden alussa tärkein osa, koska sillä oli hengellinen tehtävä, seurakunta ei osannut myöskään itse lukea. Yksi saarnan kriisin syitä lienee siinä, että usein tavoite on hukassa, koska seurakunnan ei nähdä olevan matkalla mihinkään. Saarna on vain tiedollinen esitys, jota ihannepituisena jaksetaan kuulla vain 12 minuuttia. Kuitenkin saarnan tulisi nousta siitä hengellisestä matkasta, kuinka saarnaaja on itse siirtynyt lain alta armon alle. Kristuksen luo. Tai elämään Jumalan valtakunnassa.

Luterilaisen seurakuntateologian puute

On sanottu, että Luther puhdisti teologian, mutta itse seurakuntaelämä jäi muuttamatta. Hän keskittyi vanhurskauttamiseen uskosta, mutta elämä jäi

puhdistamatta. Luther teki mihin hänet oli kutsuttu, mutta miksi me hänen seuraajansa emme ole jatkaneet siitä, mihin hän jäi? Ongelma liittyy pohjimmiltaan kansankirkkoon, joka on kiinnostuneempi numeroista kuin laadusta. Jonka sisällä papit ovat olleet kriittisiä herätysliikkeitä kohtaan, nähden ne aluksi hajottajina. Kansallisen kirkon kulttuuri, joka perustui vallankäyttöön ja kirkossakäyntipakkoon, ei voinut tuottaa tervettä seurakuntaelämää. Pyrkimys hengellisiin yhteisöihin onkin lähes aina leimattu ei-luterilaiseksi vääräksi pyhitykseksi. Sen sijaan me papukaijateologian tapaan toistamme Lutherin määritelmiä oikeasta seurakunnasta, joka sisällöllisesti liittyi saarnaan ja sakramentteihin, ja oli reaktio sekä katoliseen kirkkoon ja anabaptisteihin. Tämä Lutherin määritelmä on silti ristiriitainen ja puutteellinen suhteessa Raamatun kuvaan seurakunnasta, ja halutessamme tervettä yhteisöllisyyttä me tarvitsisimme kirkossamme myös uutta seurakuntateologiaa.

Hengellinen näky puuttuu

Saksalaisen messun johdantopuheessa kuultaa Lutherin toive löytää kypsiä kristittyjä, jotka kokoontuisivat itsenäisesti. Sekä suru siitä, että näitä ei hänellä ei ole. Vastauskin on helppo. Kirkossakäyntipakko ei tuota hengellistä yhteisöä. Lutherinkin perusoletus saarnoissa oli usein, että kuulijat olivat kääntymättömiä. Me olemme historiamme vankeja. Ehkä suurin syy seurakuntateologian puutteeseen onkin siinä, että kirkkomme johdolla ei ole yhtenäistä hengellistä näkyä eikä strategiaa minne ihmisiä kuljettaa. Kyse on enemmän ylläpidosta. Tavoite lienee ihmisten jumalanpalvelukselle alistaminen tai jäsenyyden säilyttäminen.

Raamatun pohjalta voi päätyä ajatukseen, että seurakunta, ekklesia on Kristuskeskeinen yhteisö, joka auttaa jäseniään kasvamaan Kristuksen seuraajina ja löytämään oman kutsumuksensa toisten palvelijoina. Parhaimmillaan seurakunta olisi Jumalan valtakunnan etäpesäke, jossa elettäisiin armosta.

7. Jumalan valtakunnan liikkeitä maailmalla

Liike ja organisaatio

Suuri osa Jumalan valtakunnan liikkeistä on seurausta siitä, kun yksittäisen ihmisen uskoon on liittynyt käytännön askeleet. Toiset Jumalan koskettamat ihmiset ovat vuorollaan lähteneet liikkeelle, ja heidän esimerkkinsä on rohkaissut taas uusia. Sen sijaan harva organisaatio pystyy synnyttämään mitään elävää. Me näemme, että vanhat herätysliikkeiden organisaatiotkin etsivät uusia tuotteita. Organisaatio, seurakuntarakenne, on hyvä silloin, kun se antaa ihmisille liikkumavaraa rakenteitten sisällä heidän seuratesaan Jumalan heille antamaa kutsumusta. Mutta kun organisaatiosta, sen ylläpitämisestä tulee itsetarkoitus, se ottaa Pyhän Hengen roolin.

Missä on Jumalan valtakunnan liikehdintää, siellä tavalliset ihmiset, Jumalan kutsumana osoittavat laupeutta vähäosaisille, puhuvat totuutta vääryyden keskellä. Synnyttävät perusyhteisöjä. Useimmiten liikkeet ovat valmentavia, ei hierarkkisia. Missä taas toiminnan keskipisteenä on uskonnollinen instituutio, siellä huolena on lähinnä instituution säilyttäminen ja varojen hankinta.

Valtakuntaliikkeissä painotuksena — laupeus ja oikeudenmukaisuus

Jotta hahmotamme mistä valtakuntaliikkeissä on kysymys, tarvitsemme positiivisia esimerkkejä valtakuntanäyn synnyttämistä positiivisista toimintamalleista, missä ihmiset keskittyvät toimimaan oman vaikutusalueensa sisällä. Oman kutsumuksensa mukaan. Kuvailen tässä esimerki omaisesti joitakin malleja.

Sant Edigio -yhteisö, Rooma

Yhteisön perusnäky on ystävyys köyhien kanssa ja rukous. Yli 30 –vuotta sitten syntynyt Sant Edigio-liike on levinnyt yli 50 maahan, ja siihen kuuluu 70 000 jäsentä. Liikkeessä ei ole palkattuja työntekijöitä tai hierarkiaa. Lähinnä katolisiin maihin levinnyt liike, jossa jäsenet sitoutuneet rukoukseen ja ystävyyteen köyhien kanssa. Liike on myös edistänyt rauhaa Afrikan taistelevien kansojen välillä.

Holy Trinity Brompton, Lontoo

Perinteinen anglikaanikirkko, joka on uudistunut seurakuntien istutusliikkeeksi, jonka perusyksiköitä ovat ns. kontaktiryhmät (connect-groups) joissa jäsenten hengelliset ja sosiaaliset perustarpeet toteutuvat. Kontaktiryhmien vetäjinä seurakuntalaiset oman kutsumuksensa ja kiinnostuksensa mukaan. Connect ryhmä on sekä missionaarinen, että palveleva, ja se on perusyksikkönä, kun HTB aloittaa uusia anglikaanisseurakuntia.

3DM -liike, UK, USA

Tämä missionaarinen liike on lähtenyt liikkeelle Sheffieldistä, UK, Anglikaani-Baptisti seurakunnasta. Se on kehittänyt omat koulutusmateriaalit missionaaristen yhteisöjen perustamiseen ja sadat seurakunnat Englannissa, Yhdysvalloissa, Tanskassa, Norjassa ja Suomessa ovat käyttäneet heidän asiantuntemustaan. Toiminnan perusyksiköitä ovat keskisuuret ryhmät (10-30 henkeä) (missional –groups), joissa korostetaan kasvua Jumala-suhteessa, yhteydessä toisiin kristittyihin ja palvelevassa elämäntavassa suhteessa ympäristöön

Anglikaanisen kirkon seurakuntien istutusprosessi

Anglikaanisen kirkon uusien seurakuntien istutusprosessin slogan on ollut vuodesta 2010 lähtien ”Mission shaped church”. Seurakunnan ulkoinen

malli määrittyy missiosta käsin. Tämä on monesti tarkoittanut sitä, että seurakuntalaiset ovat muuttaneet alueille, joita on pitänyt tavoittaa ja aloittaneet siellä perusyhteisöjä. Käytännössä usein missio tai diakonia edellä menevä seurakuntien istutus on ainoa toimiva tapa saavuttaa uusia alueita. Lähtökohtana – kristitty liittyy osaksi Jumalan missiota.

Kotiseurakuntaverkostot

Kotiseurakuntaverkostot ovat nykyään eräs vahvimpia evankeliumin leviämisen tapoja monissa muslimimaissa, kuten myös Intiassa ja Afrikassa. Paikoissa, joissa ei ole työntekijöitä, vaan evankeliumi leviää ihmissuhteissa. Usa:ssa ja Euroopassa trendi on kasvava, erityisesti ei-kristillisestä taustasta tulevien kohdalla. Euroopan tasolla kuvaa liikkeen toiminnasta saa sivustolta (www.simplechurch.eu) erityisesti kirkottomien parissa. Usa:ssa eräät skenaariot olettavat, että vuonna 2025 puolet aktiivikristityistä ovat kotiryhmissä tai kotiseurakunnissa.

Pienryhmäseurakunnat

Suurella osalla USA:n megaseurakunnista on samalla monipuolinen pienryhmätarjonta, joka perustuu sen jäsenien itse aloittamiin ryhmiin, niitä kiinnostavista aiheista ja teemoista. Ne painottavat sitä, että ihmiset voivat toteuttaa omaa kutsuaan ryhmän vetäjänä, tavalla, joka vastaa hänen sisäistä kutsumustaan. Usein teologinen lähtökohta on, että ryhmät levittävät laupeutta tai vanhurskautta yhteiskunnassa. Eräs suosikkini on www.churchofthehighlands.org, jossa pienryhmiin kuuluu tuhansia ihmisiä. Willowcreek, Gateway ja Saddleback ovat osa samaa kulttuuria.

Embassy of God, Ukraina

Tämän seurakunnan näky on auttaa jäseniään löytämään kutsumuksensa yhteiskunnaassa ja palvelemaan siinä. Seurakunnan jäsenet ovat perustaneet yli 3000 hyväntekeväisyysorganisaatiota, satoja kuntoutuskeskuksia ja sosiaalisia projekteja. Seurakuntalaisia on yli 30 000, joista 80 % on löytänyt

kutsumuksensa, palvelen jotenkin omalla alueellaan, on se sitten kulttuuri, koulutus, bisnes, sosiaalipuoli, tai joku muu yhteiskunnan sektori. Kun seurakuntalaiset aloittavat projekteja, niistä tulee itsenäisiä organisaatioita, jotka eivät ole mitenkään seurakunnan alaisuudessa, vaan yhteiskuntaa eheyttävää toimintaa.

Suomessa

Suomessa näitä samoja arvoja selkeimmin edustavat Kohtaamispaikka Jyväskylä, Verkosto Helsinki ja Uusi verso Tampere. Hengen uudistus-kirkossamme pyrkii myös käynnistämään lisää uusia yhteisöjä. Mutta aina ja kaikkialla on suuri kiusaus, että rakenne tulee tärkeämmäksi kuin Jumalan valtakunta ja elävän Kristuksen seuraaminen.

Kysymysmerkkejä

On olemassa monia liikkeitä, jotka puhuvat Jumalan valtakunnasta, mutta jotka ovat keskimääräistä enemmän epätasapainossa. Samoin kuin perinteisissä liikkeissä on omia liikaa johtajiin keskittyviä ilmiöitä, niin myös Jumalan valtakunta- nimikkeen alla on monia vahvasti ihmeisiin tai johtajiin keskittyviä liikkeitä. Erityisesti Afrikassa ja Usa:ssa. Esimerkiksi uusapostolinen liike, kuten NAR (Network of Apostolic Reformation, USA) on pyrkinyt levittämään omaa hierarkkista rakennettaan, kutsuen eri ihmisiä auktoriteettinsa alle. Take dominion –teologiaa edustava liikehdintä taas uskoo lopunajan suureen herätykseen ja tavoittaa paljon nuoria positiivisella eskatolgiallaan. Tähän kuuluu myös Bill Johnsonin Bethel-seurakunta Reddingissä. Heikkoutena liikkeillä on mennä vahvasti johtajien näkyjen mukaan ja ohittaa Raamattu. Eurooppalaista lopun ajan herätystä edustaa taas Tanskasta liikkeelle lähtenyt Last Reformation – liike. Tälle on tyypillistä vahva evankeliointi ja rukous sairaiden puolesta, kuitenkin jälkihoidon taso vaihtelee voimakkaasti. Nykyisin erityisesti netin kautta leviävät liikkeet sitovat ihmisiä helposti vahvoihin johtajiin, ja luovat epärealistisia odotuksia, jotka eivät kestä elämässä.

8. Mitä Jumalan valtakunnan ajattelumallilla olisi annettavaa kirkolle Suomessa?

Tämän kirjoituksen taustalla on näkemykseni, että olemme kaventaneet Jumalan valtakunnan evankeliumin pelkäksi sanomaksi pelastuksesta, jota kirkko hallinnoi. Sanomaksi pelkästä anteeksiannosta. Sen sijaan se elämä ja todellisuus, mihin kristityt on kutsuttu elämään Pyhän Hengen johdossa, on jätetty sivuun. Kirkkolaitos on käytännössä ottanut Jumalan valtakunnan paikan ihmisten elämässä. Nyt kirkossa me keskitymme enemmän kirkkolaivan paikkaamiseen, kuin kristittyjen vapauttamiseen omaan kutsumukseensa valtakunnassa. Ja siksi monet ovat poistumassa kirkkolaivasta.

Kristinusko on kuitenkin ennen kaikkea kutsu toisenlaiseen elämäntapaan. Matkaaminen kristuksen seuraajana ja Jumalan valtakunnan kulttuurin edustajana, johon kuuluu kiinteästi uskon ja elämäntavan yhteys. Näitä Jeesuksen välittämiä arvoja on huolehtiminen vähäosaista sekä oikeudenmukaisuus.

Näen, että Jumalan valtakunnan leviämisessä on ratkaisevaa huomioida kaksi näkökulmaa. Toisaalta jokaisen kristityn omien lahjojen ja kutsumuksen löytäminen, jossa he voivat olla päivittäin Kristuksen seuraajia, sekä toisaalta perusyhteisöjen synnyttäminen, jotka sekä välittävät ympäristöstään sekä tukevat jäsentensä keskinäistä yhteyttä. Jos kirkko ottaisi esimerkiksi nämä tavoitteet toiminnassaan huomioon, se voisi olla muuttumassa kirkkoinstituutiosta ihmisiä voimaannuttavaksi valtakuntaliikkeeksi.

Valtakunta ei voi levitä siellä, missä on ylikorostunut opillisuus tai hierarkisuus. Yksinkertaisesti siksi, että siellä ei ole vapautta ja liikkumatilaa elävän Kristuksen tahdon etsimiselle ja kyselemiselle. Valtakunnan elämä on pohjimmiltaan elämää Kristuksen kanssa, kapealla polulla kulkien, toisella puolella on oja, jonka nimi on lakihenkisyys, ja toisella puolella olevan ojan nimi on laittomuus.

Luterilaisessa kirkossa Raamattu on ollut kahleissa, pelkkä kirkollisen elämän apuväline. Meidän tulee pudistaa siitä pölyt, oppia, mitä on se pelastus ja evankeliumi, mitä meille tarjotaan, alkaa elää jo nyt Jumalan valtakunnassa. Sen valtakunnan edustajina, joka on jo osittain tullut maan päälle, mutta joka kerran tulee kaikkien ihmisten nähtäväksi aikojen lopulla.

Suomessa luterilaisuudenkin on aika löytää uudelleen identiteettinsä Raamatun pohjalta. Ei niinkään vastakkainasettelusta suhteessa vapaisiin suuntiin ehtoollis- ja kastekysymyksissä, joka on saanut kirkossa aikaan turhaa ritualismin puolustamista. Sen sijaan meidän tulisi rauhassa ottaa Raamattu auktoriteetiksi ja edetä.

Kirkon toiminnassa ajattelutapa tulisi siirtää pois rakennuksista tai tapahtumista, virasta ja sakramenteista, ja niiden sijaan miettiä, miten yhteisö kasvaa rakkaudessa ja Kristuksen tuntemisessa. Pyyhkiä pois Konstantinuksen aikakauden lisäämät tulkinnat, ja antaa Uuden testamentin puhua suoraan, mitä on seurakunta ja kirkon elämä.

Kun katson historiassa taaksepäin, näyttää siltä, että aina kun kirkko on ymmärtänyt Jumalan valtakunnan ja Kristuksen sisäisen tuntemisen todellisuuden, se on myös pystynyt ylittämään kansallisuus- ja kulttuurirajat. Ilman Kristuksen sisäisen tuntemisen todellisuutta kirkosta on aina vaarana tulla pelkkä uskonnollinen ryhmä, jossa samaan alakulttuuriin kuuluvat ihmiset kokoontuvat. Koska Kristus ei ole itse asiassa se, joka ihmisiä yhdistää, he eivät myöskään pysty tavoittamaan oman alakulttuurinsa ulkopuolella olevia ihmisiä.

Kaikkea hengellistä toimintaa tulisi voida arvioida siltä pohjalta, miten se auttaa ihmisiä omassa kasvussaan kristittynä, miten se vahvistaa kristillistä perusyhteisöä, tai miten se välittää laupeutta tai totuutta ympäristöönsä.